СЕКЦІЯ 6
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 368 (477)
DOI: https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-6-14

Абдуллаєва А.Є.
кандидат економічних наук,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Дунський В.В.
магістрант
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Abdullaieva Anastasia
Candidate of Economics,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

Dunskyi Victor
Graduate student,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

ОСНОВНІ ЗМІНИ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ

MAIN CHANGES IN STATE REGULATION OF INSURANCE COMPANIES: PREREQUISITES AND THEIR CONSEQUENCES

АНОТАЦІЯ

В умовах ринкової економіки для ефективного функціонування та динамічного розвитку страхових компаній надзвичайно важливими є законодавча база та динаміка її вдосконалення. Важливість дослідження змін у законодавчій базі та регулювання страхової діяльності з позиції узгодження інтересів усіх учасників страхової діяльності визначають актуальність вибраної теми. У статті досліджено основні зміни в державному регулюванні страхової діяльності в Україні та нововведення в законодавчій базі. Увагу сконцентровано на змінах, які найбільше вплинуть на діяльність страхових компаній. Визначено основні проблеми в державному регулюванні страхової діяльності. Проведено аналіз основних нововведень та їхній вплив на діяльність страхових компаній у майбутньому. Запропоновано шляхи вирішення проблем та вдосконалення законодавчої бази.

Ключові слова: державне регулювання страхової діяльності, страхова компанія, статутний фонд страховика, обов'язкове страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів, ліцензування страхової діяльності.

АННОТАЦИЯ

В условиях рыночной экономики для эффективного функционирования и динамичного развития страховых компаний чрезвычайно важны законодательная база и динамика ее усовершенствования. Важность исследования изменений в законодательной базе и регулирование страховой деятельности с позиции согласования интересов всех участников страховой деятельности определяют актуальность выбранной темы. В статье исследованы основные изменения в государственном регулировании страховой деятельности в Украине и нововведения в законодательной базе. Внимание сконцентрировано на изменениях, которые больше всего повлияют на деятельность страховых компаний. Определены основные проблемы в государственном регулировании страховой деятельности. Проведен анализ основных нововведений и их влияние на деятельность страховых компаний в будущем. Предложены пути решения проблем и усовершенствования законодательной базы.

Ключевые слова: государственное регулирование страховой деятельности, страховая компания, уставный фонд страховщика, обязательное страхование ответственности владельцев наземных транспортных средств, лицензирование страховой деятельности.

ANNOTATION

At the present stage of the existence of insurance in Ukraine there are a number of obstacles to the active and rapid development and spread of the population. The main reason is the weak legal framework for regulating insurance activities in Ukraine. In a market economy, the legal framework and the dynamics of its improvement are extremely important for the effective functioning and dynamic development of insurance companies. It is also important to understand that currently only compulsory types of insurance are developed in Ukraine, and voluntary insurance is less popular. It is at the legislative level that this trend can be reversed by introducing appropriate legislation that will not burden the population financially, but will build a foundation for reliable insurance protection and development of insurance companies. The importance of studying changes in the legal framework and regulating insurance activities from the standpoint of reconciling the interests of all participants in insurance activities determines the relevance of the chosen topic. The article examines the main changes in the state regulation of insurance activities in Ukraine, and innovations in the legislation. Many important changes have been made in the field of insurance over the last few years. The body of supervi-

sion and regulation of insurance activity was changed, the process of supervision over the activity of insurance companies was improved. Attention is focused on the changes that will have the greatest impact on the activities of insurance companies. Namely, the changes in legislation that in the future may lead to radical changes in the field of insurance. The main problems in the state regulation of insurance activities are identified. At the present stage of development of the insurance industry, we are entering an era when people are beginning to realize the need for insurance in various spheres of life. However, the legal framework was not ready for such a rapid development and in the processes of active development there were weaknesses, such as low insurance coverage of clients, and a difficult procedure for obtaining insurance benefits. An analysis of the main innovations and their impact on the activities of insurance companies in the future. Ways to solve problems and improve the legal framework are proposed.

Key words: state regulation of insurance activity, insurance company, statutory fund of the insurer, compulsory liability insurance of owners of land vehicles, licensing of insurance activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основна проблема регулювання впливу держави на діяльність ринку страхових компаній – реформування застарілої законодавчої бази, тому сьогодні поліпшення вітчизняного ринку страхування можливе в разі підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності, яке є важливим чинником успішного розвитку всіх сфер економічної системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженням проблем державного регулювання страхової діяльності та реформування законодавчої бази у сфері страхування займалися такі вчені та науковці, як: В. Базилевич, А. Баранов, Н. Внукова, К. Воблий, О. Гаманкова, Т. Гварліані, В. Дорофієнко, А. Дєгтяр, О. Залєтов, О. Заруба, М. Клапків, О. Мурашко, Л. Нечипорук, С. Осадець, Л. Рейтман, Т. Стецюк, К. Турбіна, В. Фурман, О. Чилікін, В. Шахов, Я. Шумелда, Р. Юлдашев, Н. Федорова, А. Нечипоренко.

Формулювання цілей статті **(постановка завдання).** Мета статті – дослідити останні зміни та нововведення у сфері державного регулювання страхової діяльності в Україні, проаналізувати вплив цих змін на діяльність страхових компаній та захист страхувальників, подати шляхи вирішення проблем, які виникнуть у процесі дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Невід'ємним компонентом виявлення суті та ролі державного регулювання страхової діяльності для економіки країни є відповідні його функції Згідно із ЗУ «Про страхування», питання державного регулювання страхового ринку необхідно розглядати у трьох аспектах: прийняття базових законів і нормативно-правових актів; створення спеціального нагляду за відносинами страхування відповідно до інтересів страхувальників та загальних економічних потреб; забезпечення ефективної стратегії розвитку страхового ринку [1].

Державне регулювання страхової діяльності здійснюється за допомогою методів, форм та інструментів, які становлять механізм державного регулювання страхової діяльності.

Прийнято виокремлювати дві основні групи методів державного регулювання: прямі та непрямі. Прямі методи регулюють страховий ринок через безпосередній вплив суб'єкта регулювання на об'єкт, реалізацію конкретних інструментів, спрямованих на регулювання страхового ринку. До них відносяться правові та адміністративні методи регулювання [2].

Непрямі методи – це методи, які можуть впливати на страховий ринок опосередковано, через вплив на інші сфери економіки. До цих методів варто віднести здійснення оподаткування, пільгового та валютного регулювання, створення належних умов для інвестування. Ключовими інструментами, які застосовуються у разі застосування непрямих економічних методів, є встановлення податків та зборів, субсидій, валютного курсу та ін. [3, с. 66].

Згідно із законом, нагляд і регулювання ринку страхових, лізингових і факторингових компаній, кредитних спілок, бюро кредитних історій, ломбардів та інших фінансових компаній з 1 липня 2020 р. перейдуть до НБУ, тоді як НКЦПФР займеться регулюванням недержавних пенсійних фондів і фондів фінансування будівництва, а також фондів операцій із нерухомістю. Як повідомляло УНІАН, регулятори фінансового ринку України не очікують масових банкрутств гравців страхового ринку з набранням чинності закону про «спліт» у липні 2020 р., бо сам по собі «спліт» ніяких проблем для ринку не передбачає [4, с. 66].

Згідно з чинним законодавством, виділяють такі форми здійснення державного нагляду:

– ліцензійну – формування інституту страховиків через отримання відповідних ліцензій;

– контрольну – предметами контролю є фінансові операції, пов'язані з формуванням страхових резервів та розміщенням активів, розмір статутного капіталу, наявність у страховій компанії гарантійного фонду й вільних резервів, а також відповідність діяльності виданій ліцензії;

– статистичну, здійснювану на основі перевірки фінансової звітності, наданої страховиком [5, с. 128].

Після того як усі повноваження в державному регулюванні страхової діяльності остаточно перейшли до Національного банку України, він активно почав вносити зміни у страхове законодавство. Першим кроком став проєкт закону № 5315 «Про страхування». Цей документ викладав у новій редакції чинний застарілий профільний закон і містив норми щодо діяльності страховиків та норми, які стосуються договорів страхування, посередників та взаємодії зі споживачами страхових продуктів.

Новий закон про страхування був спрямований на те, щоб підвищити прозорість, капіталізацію та стійкість страхового ринку.

Першим процесом, що зазнав змін, стало ліцензування страхової діяльності. Новий закон дасть змогу Національному банку перейти від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами страхування.

Це відповідає усталеній міжнародній практиці. Страхова компанія, що отримає ліцензію на страхування за класами страхування життя (life-страхування), не зможе бути ліцензованою для здійснення страхування за класами страхування іншими, ніж страхування життя (non-life-страхування), і навпаки. Закон передбачає можливість зміни обсягу ліцензії – додавати додаткові класи (ризики в межах класів) страхування до вже існуючих у страховика та/або поєднувати діяльність із вхідного перестрахування з прямим страхуванням. Також страховик може звузити обсяг власної ліцензії. Загалом у межах life-страхування законом виділяється п'ять класів страхування, non-life-страхування – 18 класів [6].

Також Національний банк України в 2021 р. прийняв дві постанови, які регулюють процес ліцензування страхової діяльності.

Наступними елементами страхової діяльності, що зазнали змін, стали мінімальний розмір статутного фонду страхової компанії, а також нові вимоги до платоспроможності страховика.

До даного нововведення мінімальний розмір статутного фонду повинен був становити 1 млн євро для страхових компаній, які займаються страхуванням non-life, і 1,5 млн євро – для страхових компаній, які займаються страхуванням життя. Після прийняття нового законодавства встановлюється диференційований підхід до розміру статутного капіталу страховиків: 32 млн грн для страховиків non-life та 48 млн грн – для компаній зі страхування життя.

Також даний закон установлює диференційований підхід до вимог до платоспроможності – Solvency I (спрощений) та Solvency II (базовий). Страховик повинен виконувати вимогу щодо мінімального капіталу (Minimum Capital Requirements, MCR) та капіталу платоспроможності (Solvency Capital Requirements, SCR). Нові вимоги до капіталу будуть запроваджуватися поетапно [6].

Мінімальний капітал розраховується у такий спосіб, щоб забезпечити покриття неочікуваних збитків від ризиків, які приймає на себе страховик у процесі діяльності зі страхування, упродовж наступних 12 місяців з огляду на ймовірність їх настання. Вимоги до капіталу платоспроможності розраховуються виходячи з припущення про вищу ймовірність реалізації ризиків страховика, якщо порівняти з вимогами до розміру мінімального капіталу.

Згідно з даними сайту forinsurer.com, від початку 2021 р. кількість страхових компаній на території України зменшилася на 27 одиниць. Із 208 компаній на початок року до середини року зменшилася до 181. Із цих 208 компаній лише 20 займалися страхуванням життя. За перше півріччя 2021 р. кількість компаній, що займаються страхуванням життя, зменшилася лише на одну і станом на 01.07.2021 становить 19 компаній.

Дана статистика свідчить про те, що велика кількість компаній не змогла відповідати новим вимогам страхового законодавства. Як наслідок, 27 компаній були змушені покинути страховий ринок або переглянути свої активи і виправити помилки, щоб у майбутньому повернутися на своє місце.

Наступною важливою зміною у страховому законодавстві стало запровадження державної підтримки у сфері страхування аграрної продукції.

Зміни до Закону України «Про страхування» мають на меті визначити механізм надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам для страхування сільськогосподарської продукції.

Зокрема, законом пропонується внести зміни до Податкового кодексу України в частині збільшення ставки податку на дохід за договорами страхування сільськогосподарської продукції на 0,5 відсоткових пункти з метою спрямування у подальшому цих коштів на підтримку страхування сільськогосподарської продукції [1].

Також передбачається внести зміни до Закону «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», якими визначаються: механізм надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам для страхування сільськогосподарської продукції; учасники ринку страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, вимоги до них, їхні права та обов'язки; об'єкти страхування, страхові продукти, страхові ризики, страхові випадки, вимоги до договорів страхування з державною підтримкою; інформаційне забезпечення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Сьогодні ринок страхування сільськогосподарської продукції становить близько 250 млн грн страхових премій. Основною причиною такого низького показника є занадто великі суми страхових премій, які повинні сплачувати підприємці. Тобто не кожен виробник може дозволити собі виділити велику суму коштів для страхування своєї продукції. У даному ж Законі прописано всі аспекти страхування сільськогосподарської продукції, а також можливість отримання від держави компенсацію до 80% суми страхової премії.

Запровадження державної підтримки агрострахування забезпечить лише у 2021 р. зростання ринку страхування сільськогосподарської продукції до 1,4 млрд грн, що забезпечить додаткові надходження до державного бюджету лише із цього податку близько 40 млн грн [7].

І остання зміна, яка лише перебуває на етапі проєкту, – зміна у Законі «Про обов'язкове

страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Модернізувати законодавство потрібно в першу чергу для підвищення рівня захисту потерпілих у ДТП, щоб він поступово наближався до європейських стандартів.

Зараз МТСБУ обмежена тим, що, згідно із законом, підвищувати страхові суми можна тільки відповідно до показників інфляції. Хоча за ініціативою страховиків регулятор постійно збільшує страхові суми, потрібно докорінно змінювати підхід, особливо в частині виплат за шкоду життю і здоров'ю [7].

Уже в перший рік після прийняття нового закону страхові суми мають становити:

– за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю, – 1 млн грн на одного потерпілого (5 млн грн на один страховий випадок);

– за шкоду, заподіяну майну, – 500 тис грн на одного потерпілого (2,5 млн грн на один страховий випадок) [7].

Даний законопроєкт спрямований на збільшення суми страхового відшкодування в результаті ДТП, адже зараз сума відшкодування збитків, завданих здоров'ю третіх осіб, становить лише 260 тис грн, що катастрофічно мало, оскільки ціни на медичні послуги в даний момент набагато вищі. Сума відшкодування збитків, завданих транспортним засобам та місцевості, зараз становить лише 130 тис грн, чого може й вистачає за незначних ДТП, проте коли завдано шкоди більше ніж одному транспортному засобу, виникають сумніви, чи вистачить даної суми для покриття збитків.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи всі зміни в страховому законодавстві, можна акцентувати увагу на підвищенні надійності на платоспроможності страхових компаній. Також зміни торкнулися й підвищення захисту страхувальників у таких видах страхування, як ОСЦПВ та агрострахування.

Проте в законодавчій базі залишається ще низка питань, які потребують негайних рішень у майбутньому. На нашу думку, однією з головних проблем залишається обов'язкове медичне страхування. Національному банку, а також іншим органам влади необхідно побудувати тверде законодавче підґрунтя для введення в майбутньому обов'язкового медичного страхування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України про страхування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text.
2. Нечипоренко А.В. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: теоретичний аспект. *Ефективна економіка.* 2021. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9079 (дата звернення: 02.11.2021).
3. Федорова Н.О. Державне регулювання напрямків страхової діяльності в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека.* 2019. № 1. 100 с.
4. Рудковський А. Національний банк України як регулятор страхової діяльності. *Господарське право і процес.* 2020. УДК 368. 324 с.
5. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
6. Сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-pro-strahuvannya-pidvischit-prozorist-kapitalizatsiyu-ta-stiykist-strahovogo-rinku.
7. Forinsurer. URL: https://forinsurer.com/news/21/09/29/40412.

REFERENCES:

1. Law of Ukraine on Insurance URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text.
2. Nechyporenko, A. (2021), "State regulation of insurance activity in Ukraine: theoretical aspect", *Efektyvna ekonomika*, [Online], vol. 7, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9079.
3. Fedorova N.O. (2019) State regulation of insurance activities in Ukraine. *Public administration and national security.* № 1.
4. Andrew Rudkovsky. (2020) The National Bank of Ukraine as a regulator of insurance activities. *Business law and process*. UDC 368.
5. O.S. Zhuravka, A.G. Bukhtiarova, O.M. Pakhnenko. (2020) Insurance: a textbook. Sumy(in Ukrainian): Sumy State University, 350 p.
6. Website of the National Bank of Ukraine: URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-pro-strahuvannya-pidvischit-prozorist-kapitalizatsiyu-ta-stiykist-strahovogo-rinku.
7. Forinsurer. URL: https://forinsurer.com/news/21/09/29/40412.